

96
Takketale ved modtagelsen af Træprisen den 3. juni 1987.

Det er os en stor glæde at modtage årets Træpris, en arkitekturpris, som blandt arkitekter betragtes som noget overordentlig fornemt og attraktivt.

I vort virke har Inger og jeg arbejdet stort se lige meget med historisk arkitektur og nybyggeri. Denne situation har ikke kunnet undgå at påvirke vor opfattelse af arkitekturbegrebet.

Dette begreb kan efter vor mening ikke isoleres til interessen for kun den historiske arkitektur, eller kun^{den} aktuelle stil- og modearkitektur, eller kun ønsket om at skabe progressiv arkitektur.
fremtidig

Vi vil gerne ved denne lejlighed røbe nogle supplerende tanker, som vi gennem vort liv har fundet væsentlige ved dette begreb.

Hvis ny arkitektur står længe nok, bliver den historisk. Men hvor lang tid, der skal gå, kan diskuteres. Den hastige forandring i arkitekturopfattelse, og de mange nye "ismer" presser nutid og historisk tid sammen.

En ny bygning kan forekomme altmodisch allerede efter 5-10 års forløb. Den aktuelle arkitekturdebat viser tendens til hurtigt at rangere stilretninger ud på et sidespor. Her vil bygningerne måske forsvinde i glemsel eller anonymitet. De bedste måske senere blive trukket frem. senere

Om sådanne skæbner er berettigede eller ikke, vil vi lade henstå, men under skabelsesprocessen, dvs. da arkitekten skitserede og projekterede dem - med opførelse til følge - var de sikkert aktuelle i deres arkitektoniske udtryk og i deres funktion.

Der er ingen tvivl om, at arkitekten har følt sig overbevist om den arkitektoniske kvalitet, måske som resultat af en avantgardistisk kamp, eller i det mindste som et vægtigt og betydeligt bidrag til tidens herskende arkitekturopfattelse.

Nu sker der imidlertid det, at medens bygværket i årene omkring dets skabelse synes identisk med tiden og dens mennesker, så kan

bygningen senere forekomme uaktuel, og der kan ske ændringer, udviklinger, begivenheder, der måske kan afstedkomme konflikter.

Menneskets og bygningens livsrytme er ikke ens.

En bygning lever længere end et menneske.

Vi har i vort land bygninger, der i dag er 900 år gamle. Det svarer til 27 generationer, eller 3 sæt tiptiptip - tiptiptip-oldeforældre. Bygninger som stadig bliver brugt - og ovenikøbet til samme formål.

Hvormange andre menneskeskabte genstande kan præstere det? Det er ikke klæder, møbler, spiseredskaber, opvarmningssystemer, transportmidler, der på den måde kan eftergøre arkitekturen i varig værdi. Man skal til kunsten, musik, maler- og billedhuggerkunst, før arkitekturen får konkurrenter.

en
At bygning fortsat kan anvendes, forudsætter at brugen i nogen grad er den samme som oprindelig.
er
Det er imidlertid fejlagtigt at tro at det årsagen eller den væsentligste betingelse, - på ingen måde: Vore gamle middealderkirker er fx ikke specielt gode at holde varmen i, eller at høre foredrag i, - brandmæssigt er de tvivlsomme, - man sidder ofte dårligt, og det kan være svært at læse. Herregårdene er mindst lige så vanskelige, brugsmæssigt, og de gamle rådhus er dårlige administrationscentre. Byens gadenet er trafikmæssigt umuligt, og med ubekvemme belægnings.

Arkitektonisk er mange af disse værker blevet væsentligt ændret, genopført, tilbygget, restaureret, - men alligevel hænger de ved endnu, nogle af dem hårdnakket, ja, så stærkt at man freder dem, eller bevarer dem ved særlige planer og arrangementer. Mange har mistet deres oprindelige stiludtryk, eller fået tilføjet nye.

Hvorfor har de stadig sådan en interesse?

Spørgsmålet kan besvares ~~meget~~ kort: De har ikke bare vist, at de er væsentlige, - de er i sig selv blevet til væsener!

Deres liv, deres historiske tilværelse, har gjort dem til væsener, noget, som de ikke var, da arkitekten byggede dem.

Da var de "kun" arkitektur.

Blandt vore bildende kunstarter, maleri, skulptur og arkitektur, indtager arkitekturen også på dette punkt en interessant og betydningsfuld særstilling. Tizians, Leonardos og Rembrandts billeder er stadig de samme, har stadig samme identitet, bortset fra, at de måske er blevet lidt mere snavsede.

Men bygninger er ikke de samme - de ~~er~~ blevet væsener.

faldim

Ordet "væsener" har noget at gøre med "at være", at eksistere, at leve. Ordet "Væsen" er et godt ord i den forbindelse. Det er et positivt ord, som dækker over noget, der er en mellemting mellem noget virkeligt og noget uvirkeligt, naturligt/unaturligt, forklarligt/uforklarligt. Under alle omstændigheder noget levende og noget menneskeligt.

Men væsener hører ligesom spøgelser, engle og djævle ikke ind under Linné's, Darwins og Mendels videnskabelige systemer. Ikke destomindre er væsener relevante. Tror man ikke på spøgelser, engle eller djævle, så bliver man nødt til at erkende eksistensen af arkitekturvæsener. De står der jo konkret rundt omkring.

Arkitekturvæsener er ganske vist sammensat af døde materialer, træ, sten, jern, glas osv, men de blev levende, da de blev sat i verden ved en skabelsesproces, hvori deltog bygherre, arkitekt, ingeniør og håndværker. Disse og flere med dem gennemførte en skabelsesproces, som satte arkitekturen ind i livet.

Herefter fulgte en livsproces. Menneskene brugte dem. Familier, slægter levede og udfoldede sig i dem. Gennem årtier, århundreder har disse væsener favnet menneskers aktiviteter. Som mennesker og af mennesker er de blevet præget af begivenheder, lykkelige og ulykkelige, vind og vejr har slidt på dem, sommetider er brande og krige gået hen over dem.

De er blevet ombygget, tilbygget, pudset i een farve, malet i en anden. eller sågar restaureret. Herved har de - foruden arkitektur - fået "fortælleværdi".

På bygningernes facader og indretninger kan vi således aflæse begivenheder og skiftende funktioner. Roskilde Domkirke og Koldinghus er klassiske eksempler på bygningers fortælleværdi. Men det gælder også almindelig og mere anonym arkitektur. Vi finder det på landet og i byen. Denne fortælleværdi må ikke

er en del af deres identitet. og

udslettes ved forkerte renoveringer og restaureringer.

Historisk arkitektur er altså ikke bare stilarkitektur. Sagt på en anden måde: Arkitektur bliver ikke historisk ved at være opført i en bestemt stil - så kunne vi nemt lave mere historisk arkitektur. Det er en betingelse for historisk arkitektur, at den har levet et historisk liv, at den er blevet til et historisk væsen.

Det er uretfærdigt, at man er født på et bestemt tidspunkt. For man konstaterer senere i livet, at det man lærte som ung arkitektstuderende, og som dengang var alvor, nu bliver nedvurderet til noget, der nærmest er negativt og skadeligt, hvorimod de nye tanker skulle være sandere og inspirere til bedre arkitektur.

Inger og jeg blev på Akademiet opdraget i funktionalismens ånd. Vore lærere tog til Amerika på studierejser og kom begejstrede hjem og fortalte om Gropius, Neutra, Mies van der Rohe, Marcel Breuer m.fl. - gode gamle Bauhausarkitekter. Der var meget at lære af deres klare, enkle, logiske arkitektur.

Men som i dag herskede der også dengang dogmatiske opfattelser. En arkitektstuderende med respekt for sig selv var i tankegang og væremåde klart progressiv og så kun fremad.

Hvis han så tilbage eller nærrede interesse for historisk arkitektur, var han helt forkert og håbløst fortabt.

Idag er situationen en ganske anden. Interessen for den historiske arkitektur er stor og slår stærkt igennem, med anvendelse af historiske stiludtryk i detaljer, bygningsformer og bebyggelsesplaner.

Som 60-årig kan man ikke lade være med at ynke de unge en smule, idet de på et tidspunkt vil opdage, at også de vil få en følelse af uretfærdigt at være født på et forkert tidspunkt.

Arkitekturen er karakteristisk ved skiftende arkitekturretninger og -holdninger. Hver gang forkyndt med lige stor entusiasme og overbevisning.

Man kan forestille sig, at reaktionen mod en forudgående stilpe-

riode først og fremmest skyldes stilens degenerering, - at den er blevet så ordinær, at den er blevet udvandet gennem en ligegyldig og ukritisk anvendelse, udført af ukvalificerede efterløbere.

Kritikken af den forrige og kasserede arkitekturopfattelse kan naturligvis være berettiget, når den netop gælder devalueret, uengageret arkitektur.

Men man kan så undre sig over, at reaktionen ikke blev en genopdyrkning, en tilbagevenden til stilens egentlige ide og en forædling af denne, i stedet for en devaluering.

Man kan forbavses ved at tænke på så voldsomme reaktioner, som da et af rokokkens fineste anlæg, Zwingerpaladset i Dresden, forsøgt nedrevet af senere klassicistisk tænkende mennesker, eller da Viborg Domkirkes komplekse arkitektur med sin rige fortælleverdi erstattedes af en kold og stiv stilarkitektur.

På baggrund af alt dette har vi ikke kunnet lade være med at stille dette spørgsmål: Hvad har de mange forskellige stilopfattelser tilfælles? Hvad er det, som gør, at de hver især er blevet betragtet som seriøs og højt kvalificeret arkitektur?

Det er vor opfattelse, at det ikke er stilperiodens arkitektoniske detaljer, der gør det, men stilens kunstneriske ide og kvalitet og den tekniske baggrundsholdning: Den romanske stils enkle ro, gotikkens logik og konstruktive og fremstillingstekniske bindinger, renæssancens videnskabelige lyst og eksperimenteren, barokkens leg med rum, lys, skulpturel form, ~~fremstilling~~ og perception.

I vore egne arbejder har vi været påvirket af den danske og europæiske arkitekturhistorie.

Fra den ældre middelalder, den romanske og gotiske arkitektur er der inspiration at finde fx i Islev Kirke, Nørrelandskirken og Sct. Clemens Kirke.

Renæssancen har påvirket Sædden Kirke, Nørre Uttrup Kirke og Koldinghus.

1700-tallets barok/rokoko har suppleret og inspireret til Bispegården i Århus.

I Opstandelseskirken, som vi befinder os i, kan vi pege på ~~nog-~~

de konkrete eksempler på inspiration af stilistisk forskelligartet historisk arkitektur.

Bygningsanlæggets form har slægtskab med Fødselskirken i Betlehem.

Koromgangen i tidlige antikke kirker har inspireret til rundgangen omkring kirkerummet.

Antikkens Pantheon med den cirkulære lysåbning i kuppelen har lysmæssigt inspireret til at udnytte sollysets årstid- og dagstidsbestemte vandring på rummets vægge og gulv, her gennem de perifert anbragte lysspalter i oktagonens hjørner,

Gotikkens profilerede murpiller er benyttet til en visuel forhøjelse af det lave kirkerum, der er halvt så højt, som det er bredt.

Det efterreformatoriske centralrum ligger til grund for kirkerummets oktagonale plan.

Barokkens rumsprængende leg med lys og form spores i lysåbningernes imaginære gennembrydninger af rummet, stimuleret af relieffernes søgende grene.

Vi har ofte arbejdet sammen med bildende kunstnere, og her og ved andre sammentræf haft lejlighed til at diskutere og afprøve arkitekturens og den bildende kunst's integration.

I første omgang i en ydmyg, respektfuld accept af kunstnerens ide og forslag, senere i et mere bevidst tilrettelagt samarbejde, og på det seneste i et forsøg på at integrere disse kunstarter ~~totalt~~ under samme hat.

Også her har renæssancens og barokkens værker været inspirerende. Studier af S. Ignatio samt Boromini's og Bernini's kirker S. Carliano og S. Andrea har spillet en betydelig rolle, ligesom oplevelser af sydtysk og østeuropæisk barokarkitektur, for ikke at forglemme den ortodokse byzantinske arkitektur.

Tidligere i historien blev frembringelsen af arkitektur styret af en helhedsopfattelse, som lå hos meget få personer, der foruden økonomisk magt også besad kunstnerisk forståelse.

Helhedsbegrebet er stadig vigtigt, men i vor tid vanskeligere at fastholde.

En byggeproces er ^(i dag) kompliceret. Mange forskellige specialister er involveret. Skal tingene lykkes idag, kræver det et godt samarbejde mellem bygherre, pengeinstitutter, arkitekter, ingeniører, akustikere, belysningspecialister, havearkitekter, billedkunstnere, billedhuggere etc.

Vor tids megen ekspertise på flere og flere specialområder indebærer en risiko specielt for løsning af opgaver, hvor fastholdelse af den idemæssige helhed er vigtig, som den er inden for bygningskunsten.

Her spiller arkitekten ^{er} en central rolle, og her må arkitekten lære at leve op til sit særlige ansvar, en klassisk situation i arkitekturhistorien - og stadig vigtig.

Vi betragter Træbranchens indstiftede Træpris som et meget seriøst og meget konkret bidrag til højnelse af den danske arkitektur.

Det er en pris med nimbus om. Den er attraktiv, og den er inspirerende.

Med beundring ^{derfor} siger vi Tak til Træbranchens firmaer og personer, der fortsat gør denne pris økonomisk realistisk. Det er en indsats, der i vort folkelige, frie og ofte personligt uforpligtende demokrati gør det historiske oplyste enevælde rangen stridig som kulturmæcen og kulturfaktor ved at tage sin part af ansvaret for fremme af vor bygningskultur.

Tak til bedømmelseskomiteens medlemmer Knud Friis, ^{med den smukke motivering - til} Finn Monies, Gerdt Bornebusch, Svend Kirk Axelsson og Vibe Udsen, fordi de har turdet finde os værdige til prisen.

En speciel tak til direktør, arkitekt Bjarne Johansen for denne dag, fornem, festlig og veltilrettelagt.

Til slut en tak til de mange fremmødte kolleger og venner, som med deres tilstedeværelse er med til at bakke arbejdet med at højne vor bygningskultur op.

Hjertelig Tak.

Inger og Johannes Exner.